

דף שבועי

בס"ד

פרשת קרח, תשפ"ב, מספר 1475

קורח ובניו יאיר ברקאי

נמצאנו למדים, כי דמותו של קורח שימשה דרשנים בתקופות שונות "בהתאם לצורכי הזמן והמקום", כמכשיר הרתעה נגד מתנגדי שלטון למיניהם.

אך אנו מכירים גם תדמית שונה של קורח, כפי שנוכל להיווכח מעיון במקורות הבאים:

1. דברים יא:ו

וְאִשֵּׁר עֲשָׂה לְדַתְּךָ וְלְאֲבִירֶיךָ בְּנֵי אֱלִיָּאב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַעַם וְאֶת בְּתִיחֶם וְאֶת אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל.

משה רבנו מזכיר בנאומו לבני ישראל את עונשם של דתן ואבירם, שבלעה אותם האדמה, ואינו מזכיר את קורח!³

בעל "העמק דבר"⁴ מסביר בפירושו על הפסוק:

...וקרח עצמו אע"ג שהוא עיקר מחלוקת זו, מכל מקום לא היה באמת בעל מחלוקת ואיש ריב ומדון, רק באותה שעה היה רוח קנאה עוכרתו, אבל דתן ואבירם היו בעלי מחלוקת ומחררי ריב, והיו לאבני נגף בישראל, והיה שמחה גדולה כשנפטרו מהם.

הנצי"ב מבחין בין כשל זמני שקורח נכשל בו לבין מהותו החיובית, כפי שתוארה בפרשתנו (במ' טז:א):

"וַיִּקַּח קֶרֶחַ: מאתים וחמישים היו באמת גדולי ישראל בכל פרט, גם ביראת ה'. והיה מניעת הכהונה – שהוא גורם לדביקות ואהבת ה' – כאש בקרבם; לא לשם שררה וכבוד המדומה, כי אם להתקדש ולהשיג מעלה זו על ידי עבודה... ומסרו עצמם למסירת נפש ולמות על אהבת ה', כי עזה כמות אהבה... וזה מיקרי "החטאים האלה בַּנְּפֻשָׁתָם" (במ' ז:ג), שביקשו לאבד את

בדבר התורה לפרשתנו פרופ' חננאל מאק שואל:¹

מה מביא את הדרשנים להחמיר מאוד עם המורדים, להרחיב את טענותיהם כלפי משה, ולהוסיף עליהן דברים שאין להם זכר בתורה ושאינם כלל ממין הטענות שפורטו בה?

הוא מציג שתי תשובות:

התשובה הראשונה: לסייע במאבק של חז"ל בחבורות המתנגדים להנהגתם.

השחרת פני החבורה מסייעת אפוא להפיכתה מקבוצת מתקוממים, שבפיהם ביקורת חברתית נכונה, על אף סגנונה הבלתי ראוי – לחבורת מורדים הכופרים בכול, ואינם ראויים לאהדה ולהזדהות מצד הקורא..

התשובה השנייה: הסברת חומרת העונש הנראה בלתי מידתי.

...הכפירה בתורה, במצוות ובמשה, דברי הליצנות והוצאת שם הרע מרככים את תחושת העוול ומצדיקים את הדין על קורח ועדתו..

ד"ר ברכה אליצור ממשיכה את דרכו, ובמבוא לספרה החדש: "דיוקן בשביל הדורות"² היא מתארת את הנחת היסוד של הספר:

...על-פי הנחה זו, הגרעין הפרדיגמי של הדמות נאחז במרחב הספרותי שבה מוצגת במקרא, לעתים בצורה מובהקת (למשל, הפרדיגמה של קורח המיצג אופוזיציה שלילית להנהגה, או הפרדיגמה של פנחס כמודל של קנאי)... אולם מעבר לגרעין, הדמות משוחררת מכבליה המקראיים, ומתפתחת בהתאם לצורכי הזמן והמקום.

* ד"ר יאיר ברקאי הוא ראש מכללת ליפשיץ לשעבר.

1 מאק ח', "קורח, רשעתו, עדתו ואשתו", דף שבועי לפרשת קורח, תשע"ז (מס' 1225).

2 אליצור ב', דיוקן בשביל הדורות, דמויות מקראיות מהתנ"ך ועד לספרות חז"ל, רמת גן 2021, עמ' 18 – 19, ועיינו בהרחבת הרעיון בפרק על קורח, עמ' 162-130.

3 וכן בתה' ק"ו (טז-יז) המעשה נזכר על שמם של דתן ואבירם, ואילו קורח אינו מוזכר כלל.

4 הרב נפתלי צבי יהודה ברלין ("הנצי"ב מוולוז'ין"). אני מודע היטב לפירושים שונים על תמיהה זו, כגון פירוש הרמב"ן על אתר.

ויש בזה לימוד זכות על קרח ועל הר"ן איש וכן תמצא שאמר הכתוב בפרשת עקב (דב' יא:ו) 'ואשר עשה לדתן ולאבירם' וגו' שאינו מונה המאורע אלא לדתן ואבירם.

4. **"וּבְנֵי קָרַח לֹא מָתוּ"** (במ' כו:יא).

הפסוק נמצא בפרשת פנחס, ו"אור החיים"⁷ שב ומנהיר את טענתו דלעיל:

לפי מה שכתבנו, כי כאן בא א-להים לקבוע העון בדתן ואבירם ולהקל מעל קרח, לזה גמר אומר "וּבְנֵי קָרַח לֹא מָתוּ", הכוונה שזה יגיד זכות אביהם שלא שטפם חובו כדרך ששטף חובם של דתן ואבירם כל בתייהם להיותם עיקר המחלוקת.

5. **"שִׁיר מְזִמּוֹר לְבְנֵי קָרַח"** (תה' מח:א).

זכה קורח (כמפורט במדרש תנחומא, בסעיף 2 לעיל) לזרע של מנהיגים (שמואל הנביא) ומשרתים בקודש (בניו הלוויים), שהנעימו במזמורים בבית המקדש. בכותרות של אחד עשר ממזמורי התהלים⁸ מצוין ייחוסו של המזמור לאחד מבניו של קורח. אף כי אין קורח 'טלית שכולה תכלת', קשה לקבל שהמסורת המקראית הייתה מציינת את ייחוסם זה לאדם המוחזק כרשע, שכל 'זכויותיו' מתמצות רק בשמשו אב-טיפוס למחלוקת שלא לשם שמיים¹⁰.

נזכור נא את דברי שירתה של חנה, אם שמואל הנביא (שמ"א ב:ו-ז):

ה' מִמִּית וּמְחִיָּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל.
ה' מוֹרִישׁ וּמְעַשִּׂיר מְשָׁפִיל אֶף מְרוֹמִם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

7 וכן ראב"ע והחזקוני בפירושיהם על אתר.
8 ב-מט וכן פד, פה, פז, פח.

9 "אמר ליה קרח למשה רבינו: טלית שכולה תכלת, מהו שתהא פטורה מן הציצית? אמר ליה משה חייב בציצית! אמר ליה קרח: טלית שכולה תכלת אינה פוטרת עצמה, וארבעה חוטין פוטרין אותה?! (ילקוט שמעוני, על פי ירושלמי ומדרש רבה).
10 אבות ה, יז.

נפשותם רק להשיג מעלת האהבה והחסידות מה שאינו לפי רצון ממנו יתברך שמו.

כלומר, לדבריו, המניע של קורח ומאתיים וחמישים האנשים שנלוו אליו היה חיובי. הם רצו להתקרב לה' בעבודת הקודש, אלא "שאינו לפי רצון ממנו יתברך שמו"⁵.

2. מסד לדברי הנצי"ב נמצא במדרש תנחומא (ה) שרש"י מביאו (במ' טז:ז):

רב לכם בני לוי – דבר גדול אמרתי לכם. ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו על נפשותם, שנאמר "אַתְּ מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם" (במ' יז:ג). וקרח שפיקח היה מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן. אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש, שנאמר (דה"א כה:ה) "כָּל אֵלֶּה בְּנִים לְהִימָן". אמר: אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום? לכך נשתתף לבוא לאותה חזקה, ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד נמלט. אשר יבחר ה' הוא הקדוש, טעה ותלה בעצמו, ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה.

המדרש מדגיש שמעשה קורח בטעות יסודו ולא במחשבת זדון הנובעת מרוע לב. ואכן, מצינו בפרשתנו כי לאחר שהוכיח משה את קורח (במ' טז:ה-ז), לא היו לקורח טענות להצדקת דבריו. לעומת זאת, התורה מפרטת את המענה של דתן ואבירם כנגד תוכחתו של משה (שם:יב-יד). אם כן, קורח וכל שבט לוי לא חלקו על משה וכהונתו של אהרון, והיו אלה דתן ואבירם (ולא קורח עצמו) שעמדו 'ניצבים' (שם:כז), והפסוק מעיד בעצמו כי שמו של קורח איננו בין הניצבים), שהחזיקו במחלוקת בניגוד לדעתו של קורח.

3. סימוכין ברורים לדברינו ניתן למצוא בפירוש "אור החיים"⁶ לבמ' כו:ט:

וּבְנֵי אֱלִיָּאב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאַבִּירָם הוּא דָתָן וְאַבִּירָם קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הֵצִו עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן בְּעֵדַת קָרַח בְּהַצְתָּם עַל ה'.

"בְּהַצְתָּם עַל ה'" ונראה כי לא בא הכתוב כאן אלא לומר שהן הנה היו סיבה לכל מעשה קרח, כי יחפוץ ה' לפרסם הרשעים שהם סיבה לרשע הנעשה... הא למדת שהם המחטיאים העדה הנועדת, ואפשר שגם את קרח הם החטיאוהו, והגם שאמר הכתוב "וַיִּקַּח קָרַח" (במ' טז:א) שנראה שמעצמו עשה, אפשר שהיה למה שקדם לו מהם ולעולם הם הצו אותם...

5 קשה להתעלם מהדמיון למעשה נדב ואביהוא (וי' יא-ג), שעליהם נאמר (שם:ג): "בְּקִרְבֵי אֶקְדֵּשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶקְבֹּד".
6 רבי חיים בן עטר.